

Pető Andrea

A titkos társaságok nyilvános titka

Titkos társaságok

📍 Schirn Kunsthalle, Frankfurt
📅 2011. június 23 – szeptember 25.

Eric Schmidt, a Google vezetője, a keresőprogramját ért nyilvános támadásokra, miszerint megsérti az emberek magánélethez való jogát, azt válaszolta: „Ha van valami, amiről nem akarsz, hogy mások is tudomást szerezzenek, akkor legelőször is talán nem kéne azt csinálnod.” Nem kevesebbet ígér a frankfurti Kunsthalle-ban látható kiállítás, minthogy bevezet a titkos társaságok titkaiba és bemutatja a működésüket, tehát annak megismerésével kecsegtet, aminek Schmidt szerint alapvetően nem is szabadna léteznie. Az alcím pedig még ennél is ígéretesebb: „Tudni, merni, akarni és megtartani a csendet”, mely akár az elhallgatás hatalmi viszonyait is elemezhetné. A titkos társaságok az idők kezdete óta léteznek: a Pál utcai fiúk gittrágó egyesületétől a rózsakereszteseken, a szabadkőműveseken és a maffián át az Al-Kaidáig terjed a spektrum. De titkos társaságként kezdték a keresztények vagy akár a kommunisták is, akiknek sikertörténete, miszerint hogyan lehet a kisebbséget dominánsként elismertetni, figyelemre méltó. Miért rendeznek tehát a patinás frankfurti művészeti kiállító térben, ebben a témában kiállítást, és mennyiben tudunk meg többet vagy mást egy művészeti kiállításból, mint egy hagyományos történeti megközelítésből?

Titkos társaságok, részlet a kiállításról
© Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2011
© Fotó: Norbert Miguletz

A kérdés megválaszolásához először is azt kell megvizsgálnunk, hogy miért is akarnak egyesek olyan tevékenységet folytatni, amit a többség nem, azaz felvetül a nyilvános és a titkos kapcsolata. Világos, hogy az Eric Schmidt által elképzelt jövőben nem kívánatos, hogy bármi titokban maradjon. Tehát a Google Nagy Szeme mindent, és ugyanakkor egyenlőnek is lát, s így egyenlősítve homogenizál. Mit kezdünk azonban azokkal a titkos társaságokkal, amelyek az interneten is hirdetik magukat? Hiszen az a titkos társaság, amelyik tényleg titkos, azaz senki nem tud róla, (gondoljunk csak a magyar jakobinusokra), nem igazán hatékony. Mitől és mikortól számít titkosnak egy társaság? A kiállítást bemutató narratívát olvasva rögtön gyanút fogunk: mintha a kurátorok nem gondolták volna végig, hogy mit jelent a társadalmak kettéhasadtsága, kettéhasadtsága, illetve azt, hogy mi következik abból a szemléletmódjunktól, hogy a társadalmat kettéhasítottnak értelmezzük: titkosnak és nem titkosnak. Talán abban reménykedtek, hogy a kiállított művek majd megvilágítják ezt a kapcsolatot. A kiállított művek többsége esetében azonban tévedtek. Saját meghatározásuk szerint: a „titkos társaságok olyan csoportokat jelentenek, melyek különböző politikai, társadalmi, gazdasági, vallási, ezoterikus és okkult érdeklődést és célokat követnek, és melyeknek konspirációs

háttere van.” Vagyis titkos társaság, ami titkos. Itt a lényeg tehát a konspiráció, azaz ha kevésbé akarjuk elkendőzni a lényegét: a határok meghúzása; valakik valamiért csoportot hoznak létre, melynek az a célja, hogy ők határozzák meg, ki tartozik hozzájuk és ez által hatalmi igényeket fogalmazznak meg. A titkos társaság lehet emancipációs mozgalom is, mint a kereszténység, mely, mint mondtuk, igazi sikertörténet, mint az egyén elismerésének alternatív formája a közösségi tagságon keresztül. A titkos társaságok határterületei a fontosak, hiszen nem a belépő tag, hanem bonyolult beavatási szertartások döntik el, ki kerülhet a beavatottak közé. A tagság, a befogadottság pedig identitásképző erő. Ez a folyamat, mely alapvetően hatalmi és politikai folyamat, maga lett volna érdekes, nem pedig az eredmény, amit a kiválasztott műalkotások megmutatnak. Tehát a társadalmi nyilvánosság strukturálása a kérdés: kik és miképpen határozzák meg azt, hogy ki milyen információhoz juthat hozzá, nem pedig az eredmény, a felületi jelenség leírása vagy megfestése.

Hiszen lehet ezeket a titkos társaságokat úgy is értelmezni, ahogy JOACHIM KOESTER *The Hashish Club* (2009) című installációja teszi a kiállításon, ahol is a falra vetítve egy filmen villog a vadkender ültetvényről készült fekete-fehér fotók sorozata. Ez arra a titkos társaságra utal, melyben 1844–1849 között párizsi értelmiségi elit, köztük Baudelaire vagy Balzac is keleties ruhába öltözve kísérletezett a tudatmódosító szerekkel. A kulcskérdés tehát a pluralitás: létezhetnek-e olyan alternatív valóságok amelyekben más értékek a meghatározóak, mint a dominánsban, és mi ezeknek, már ha egyáltalán két külön világról beszélhetünk, a kapcsolata?

A kiállítás terét a svájci FABIAN MARTI tervezte, a katalógus szerint egy olyan soha nem létezett város romjait létrehozva, amelynek alaprajzában természetesen titkos jelek és szimbólumok lennének felismerhetőek. A terek a kiváló, a titkos társaságokat vizsgáló katalógus szerint a beavatás, a titkos tudás, a vezető, összeesküvők és a tudatmódosítás mentén osztódnak. A kiállítás látogatója számára ez a felosztás nehezen fedezhető fel. A jó hírű Schirnt is elérte a gazdasági válság: a gipszkarton falak inkább egy félig kész kiállítási térre emlékeztetnek. LUCA VITONE *Souvenir d'Italie (Fondamenti della Seconda Repubblica, 2010)* című munkáját pedig, mely a P2 szabadkőműves páholy alapítóinak listáját, köztük Berlusconi nevét teszi közzé, meglepő egyszerűséggel, szövegekkel rögzített csipeszekkel helyezték fel egy falfelületen.

Az igazi érdekesség BRICE DELLSPERGER *Body Double 22* (2007) című videója, STANLEY KUBRICK filmjének, az *Eyes Wide Shut* (Tágra zárt szemek, 1999) rövidített remake-je. A mű a kiállítás végén megbúvó vetítőben látható, s minden sze-

JOACHIM KOESTER
Morning of the Magicians, 2005
6 szelén tónusú ezüst zselatin nyomtat, 4 print, szöveg, egyenként 47,5 × 60,3 cm
Courtesy Jan Mot, Brussels, © Fotó: Joachim Koester (courtesy Jan Mot, Brussels)

LYNETTE YIADOM-BOAKYE
Information, 2010, olaj, vászon, 250 x 200 cm
Courtesy: Corvi-Mora, London, © Fotó: Corvi-Mora, London

repet JEAN-LUC VERNA alakít benne. Ez az a tér, ahol a mássá válás eljátszódik, hiszen a testét biztosan kezelő művész játssza el zseniálisan a film összes szerepét. Itt még a film híressé vált szexuális beavatási orgiáját is kihagyják, mert az önmagába forduló szexualitásnak nincs szükségére játékra és rituálékra, csak a beavatottak egymásban való tükröződésére. Verna azért is emlékezetes, mert piercingjeivel és tetoválásai-val kilép a titkos társaságok hagyományos fétis kultúrájából. Paradox módon mindnyájan ismerjük például a szabadkőművesek „titkos” jeleit, mint például a háromszögből ránk tekintő nap szimbólumot. A kiállításon láthatóak 19. századi francia szabadkőműves páholy eredeti tárgyai, melyek egyszerűségükkel a primitív művészet határát súrolják és felvetik azt a kérdést: mennyire az ismert tárgyakhoz ragadt az emberi fantázia. És tényleg ilyen szegényes az emberi képzelet az alternatív valóságok létrehozásában, mint a közhelyesen csillogó nap, hold és csillagok szimbólumaival díszített ruhában ugránczó sámán az egyik videón, amint kapcsolatot hoz létre a két (?) világ között?

Azt, ahogy a titkos társaságok a mindennapok részévé váltak, illetve válnak, azaz, hogy nem elkülönülve léteznek attól, mint „titkosok”, hanem a titkos hozza létre a nyilvánost, azt TOBIAS ZIELONY *Le Vele di Scampia* (2009) filmje mutatja be. A dokumentarista ihletésű film a nápolyi kábítószerkereskedelem központjában játszódik, korábban egy amúgy igen jószándékú, nagyléptékű, de csődbe ment házépítési projekt épületeit sajátította ki erre a célra. Itt, a *Blade Runner* (1982) díszleteit imitáló terekben élik mindennapjaikat Nápolyban a kábítószerkereskedők és a prostituáltak. Hogy ez kirekesztett, tiltott szerekek kereskedő „under-class” titkos társaság-e vagy csak az ezt irányító maffia az, amely a furcsa együttélést létrehozta, valamint hogy hogyan alakul a kapcsolatuk a külvilággal és annak intézményeivel, nos, ezeket a kérdéseket kellett volna a kiállításhoz feltenni. Zielony szerint a titkos társaság már velünk él, behálózta mindennapjainkat, és nem lehet és nem is elengedhetetlen követelmény az ezotéria hozzá, hanem csak az egyszerű megélhetési strukturális szükségesség az, ami azt létrehozta. Hogy mennyire mindennaposak ezek a titkos társaságok, azt mutatja be JILL MAGID *18 Spies*, 2008. *I Can Burn Your Face* (2008) című, tizenhét nagyméretű bekeretezett papírlapon kiállított szövege. A holland állambiztonsági szervezetnek (AIVD) jutott eszébe, hogy aktív kémeket interjúvoltat meg Magiddal. Az interjúk alapján Magid profilképet készített a kémekről a nagyközönség számára, amivel majd a tervek szerint „közelebb viszi” ezt a szakmát a mindennapi emberekhez, akiknek a pénzén végül is magukat a kémeket, az ő titkosságukat és magát, ezt a művészeti projektet is finanszírozzák. A munka azonban olyan jól sikerült, hogy a leírásokból hetet gyorsan el is kobozott a holland állambiztonság, mert veszélyeztette a kémek fedőtörténetét és leleplezte volna

a sok pénzzel és erőbefektetéssel létrehozott ál-identitásukat. A megmaradt leírásokból is kifehéřített mondatokat és mondatrészeket a hatóság, hogy védjék a közönségkapcsolat erősítése céljából meginterjúvált kémekek titkos identitását. Ez a munka a kiállítás legérdeke- sebb darabja, nemcsak azért, mert a folyama- tot és azt az interakciót mutatja be, ahogy a titkosság alakul, hanem a kémprofilok (melyek hasonlóak a magyar titkosszolgálati levéltárnak a kutatók részére kiadott, kifehéřített anyaga- ihoz) elolvasása utána körülnézünk a teremben és elkezdjük magunkban megfogalmazni a kiál- lítás mellettünk álló látogatójáról a profil leírást – Magid stílusában.

Tényleg az lenne a kiállítás célja, hogy a nap- jainkban amúgy is csúcsra járatott paranoiás összeesküvés elméleteknek újabb lökést adjon? SEAN SNYDER *The Site* (2004–2005) című fotó- inak, melyeket Szaddam Husszein elfogásakor készített arról a nyomorúságos helyről, ahol a volt iraki elnök bujkált, az a célja, hogy meglás- suk, a világ csak egy a média által létrehozott illúzió, egy Mátrix. Ennél érdekesebb a dél-koreai DONGHEE KOO filmje, melyen egy kör alakú asz- tal körül ülnek napjaink tipikus alakjai: részt vesz- nek ugyan egy ismeretlen célú rituálén, de persze csak a laptopjukhoz vagy az okostelefonjukhoz hozzá- nőtt embereként. Az asztalon maszkban, meztelen kardot tartó férfi forog körbe addig, míg a kimerültségtől összeesik, de ezzel már az asztal körül ülők nem tudnak mit kezdeni. Hiába valami titkos társaság tagjai, már nincsen titok. Nincsen se beavatás, se titkos tudás, se veze- tők, se összeesküvők, se tudatmódosítás. Ez már Schmidt megvalósult ideális világa.

A kiállítás egyik kurátora, ALEXIS VAILLANT felteszi azt a kérdést, hogy a társadalom és a művészet viszonya nem írható-e le a titkos tár- saságok és a társadalom viszonyával. Nagyon félek, hogy ez a kérdés arra a felvilágosodás- ban gyökerező elitista művészetfelfogásra épül, ami ellen Baudelaire és követői a 19. szá- zad közepétől már elég hatékonyan lázadtak, az elfogyasztott ajzószerektől függetlenül. A kiállítás gondosan, tudatosan kerül minden olyan alkotást, amelynek „politikus” műként talán helye lehetett volna a németországi kiál- lításon, például olyan témákkal kapcsolatban mint a nácik titkos társaság kultusza vagy a zsidó összeesküvés elméletek, vagy esetleg a különböző vallások titkos társaságként való bemutatása. Attól is félek, hogy ez a kiállítás a frankfurti Schirnben egy még tragikusabb vonulatra mutat rá: a mai Németországban újból jelentőséget kapott az én és a másik elválasztása. Soha nem volt még ekkora igény az alternatív valóságok létrehozására. És a művészet az utolsó politikailag korrekt eszköz, amivel ez végrehajtható. Ehhez pedig a titkos társaságok meta-történetei csak az alibit adják.

Láng Eszter

Fekete, fehér, hétköznapi, Dorel Găină-féle színekkel

A Fekete, fehér, hétköznapi nemzetközi biennáléről és a kapcsolódó Nonpiktúra piktúra projektről

↳ Szatmárnémeti, Románia

↳ 2011. április 15 – november

Másodszor rendezte meg a szatmárnémeti Művészeti Múzeum (Vécsey-palota) a meghívásos biennálét, melyhez több program is kapcsolódik, egy – időben mintegy fél évet átfogó – projekt részeként. Ennek mozgatói, kitalálói, szervezői és megvalósítói a múzeum kreatív vezetője, FELICIA GRIGORESCU művészettör- ténész mellett DOREL GĂINĂ, a román posztmodernizmus egyik neves képvise- lője, a kolozsvári Ion Andreescu művészeti egyetem tanára, a múzeum gyakran meghívott vendége, továbbá CRISTINA OPRIȘA és ADRIAN GOLBAN szatmári

Kiállításenterőről MOLDVAY KATALIN munkáival Fekete, fehér hétköznapi biennálé, © Fotó: Láng Eszter

